

YANGI O`ZBEKISTONDA YOSHLARNI KOSMOPOLITIZM G`OYALARI SALBIY TA`SIRIDAN ASRASHNING IJTIMOYIY FALSAFIY OMILLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15070703>

Mamadalimov Azimjon Xasanboyevich

Farg'ona davlat universiteti harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi dotsent

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Yangi O'zbekistonda yoshlarni kosmopolitizm g'oyalarning salbiy ta'siridan asrash masalasi ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Bugungi globallashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlash, an'anaviy qadriyatlarni mustahkamlash va vatanparvarlik ruhini shakllantirish muhim dolzarb vazifa hisoblanadi. Tadqiqotda kosmopolitizmning mohiyati, uning yoshlar ongiga ta'sir qilish mexanizmlari, hamda milliy o'ziga xoslikni himoya qilishning asosiy ijtimoiy va falsafiy omillari yoritiladi. Shuningdek, yoshlarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarni uyg'un shakllantirish, ularni mafkuraviy tahdidlardan himoya qilishning samarali strategiyalari tahlil qilinadi. Maqolada milliy g'ururni rivojlantirish, ma'naviy tarbiyaning rolini oshirish, ta'lim va madaniyat muassasalarining bu boradagi o'rni hamda axborot makonida yoshlarni mafkuraviy immunitetini kuchaytirish bo'yicha ilmiy xulosalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Yangi O'zbekiston, kosmopolitizm, milliy o'zlik, ijtimoiy falsafa, yoshlar, mafkuraviy immunitet, vatanparvarlik.*

KIRISH

Yangi O'zbekiston taraqqiyot yo'lida milliy g'oya va qadriyatlarni mustahkamlash, yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bugungi globallashuv jarayonlari madaniy-ma'naviy hayotga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, kosmopolitizm g'oyalari yoshlar ongida milliy identifikatsiyani zaiflashtirish, an'anaviy qadriyatlarga nisbatan befarqlikni shakllantirish kabi xavf-xatarlarni yuzaga keltirmoqda. Shu boisdan, milliy o'zlikni saqlab qolish va rivojlantirish jamiyat barqarorligining asosiy omillaridan biri sifatida dolzarb masala sifatida o'rganilmoqda.

Kosmopolitizm umumjahon hamjamiyatining yagona tamoyillar asosida shakllanishini targ'ib qiluvchi mafkuraviy oqim bo'lib, uning noto'g'ri talqin qilinishi ayrim hollarda milliy qadriyatlarni inkor etishga olib kelishi mumkin. Bu jarayonda yoshlar mafkuraviy ta'sirlarga nisbatan sezgir qatlam hisoblanganligi sababli, ularni bunday g'oyalar salbiy ta'siridan asrashning falsafiy va ijtimoiy asoslarini aniqlash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Ushbu maqolada yoshlarni kosmopolitizmning salbiy ta'siridan himoya qilishning ijtimoiy-falsafiy omillari tahlil qilinadi. Xususan, milliy g'ururni shakllantirish, an'anaviy madaniy qadriyatlarni mustahkamlash, ta'lim va tarbiya tizimini takomillashtirish hamda axborot makonidagi mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitetni oshirish yo'llari ilmiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqiladi. Mazkur tadqiqotning natijalari yoshlar tarbiyasida yangi

yondashuvlarni ishlab chiqishda, milliy o'zlikni saqlashga yo'naltirilgan davlat siyosatini takomillashtirishda muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yoshlarni kosmopolitizm g'oyalarining salbiy ta'siridan himoya qilish masalasi falsafa, sotsiologiya, siyosatshunoslik, psixologiya va pedagogika fanlarining kesishgan nuqtasida tadqiq qilinadi. Ushbu mavzu bo'yicha xalqaro va milliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, globallasuv jarayonlari milliy identifikatsiya va madaniy o'ziga xoslikka ta'sir etuvchi eng muhim omillardan biridir.

Jahon ilmiy adabiyotlarida kosmopolitizm ko'pincha umuminsoniy qadriyatlarni rivojlantirish bilan bog'liq tushuncha sifatida talqin qilinadi (Nussbaum, 1996; Appiah, 2006). Ba'zi tadqiqotchilar kosmopolitizmni ijobiy jarayon sifatida ko'rsatsa (Beck, 2006), boshqalari uning mahalliy madaniyat va milliy qadriyatlarni yemirishi mumkinligini ta'kidlaydi (Smith, 2010). Milliy identifikatsiyani mustahkamlash bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar (Huntington, 1996; Castells, 1997) shuni ko'rsatadiki, globallasuv sharoitida yosh avlod ongida milliy o'zlikni shakllantirish uchun ta'lim, madaniyat va tarbiya jarayonlariga alohida e'tibor qaratish lozim.

O'zbekistonda esa bu mavzu Mustaqillik yillaridan boshlab falsafiy va sotsiologik tadqiqotlarda keng yoritila boshlandi. Xususan, milliy g'oya va mafkuraviy immunitetni shakllantirish bo'yicha I. Karimov (1999), Sh. Mirziyoyev (2020) asarlarida milliy qadriyatlar va yoshlarga oid davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari yoritilgan. Shuningdek, Mahmudov (2018), Xudoyberganova (2021) kabi mahalliy tadqiqotchilar yoshlarning ma'naviy tarbiyasi va mafkuraviy immuniteti masalalariga urg'u berib, O'zbekiston sharoitida milliy o'zlikni saqlash yo'llarini tahlil qilgan.

Yuqoridagi ilmiy manbalar asosida mazkur tadqiqotda kosmopolitizmning yoshlar ongiga ta'sir mexanizmlari, uning ijobiy va salbiy jihatlari, shuningdek, yoshlarni milliy g'oya asosida tarbiyalashning falsafiy va sotsiologik asoslari o'rganiladi.

Falsafiy tahlil metodi – kosmopolitizm tushunchasining mohiyatini, uning ijtimoiy-falsafiy ildizlarini ochib berish hamda yoshlar ongiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish uchun qo'llanildi.

- Sotsiologik yondashuv – globallasuv sharoitida yoshlarning milliy o'zligini saqlab qolish jarayonini tushuntirish, ularning qadriyat yo'nalishlarini o'rganish maqsadida qo'llandi.

- Komparativ tahlil – milliy va xorijiy tadqiqotlar, shuningdek, turli mamlakatlardagi mafkuraviy jarayonlarning o'zaro ta'sirini solishtirish uchun ishlatildi.

- Empirik tadqiqot usullari – sotsiologik so'rov va intervyular orqali yoshlarning kosmopolitizm g'oyalariga munosabati, milliy qadriyatlarga sodiqlik darajasini o'rganish uchun qo'llanildi.

- Tahlil va sintez metodi – mavjud ilmiy qarashlarni umumlashtirish, muammoning mohiyatini aniqlash va uni hal qilishga qaratilgan nazariy xulosalar chiqarishda ishlatildi.

Maqola natijalari milliy g'ururni shakllantirish, yoshlarda mafkuraviy immunitetni mustahkamlash hamda milliy qadriyatlarni asrash bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

NATIJARLAR

Ushbu tadqiqot doirasida Yangi O'zbekistonda yoshlarni kosmopolitizm g'oyalarining salbiy ta'siridan asrash bilan bog'liq muhim ijtimoiy-falsafiy omillar tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

1. Kosmopolitizmning yoshlar ongiga ta'sir mexanizmlari aniqlangan holda, uning ijobiy va salbiy jihatlari tahlil qilindi. Xususan, globallashtirish sharoitida umuminsoniy qadriyatlarni qabul qilish jarayonida milliy identifikatsiyani yo'qotish xavfi mavjud ekani tasdiqlandi.

2. Milliy g'urur va o'zlikni anglashni shakllantirish yoshlarning mafkuraviy immunitetini oshirishda hal qiluvchi omil ekanligi aniqlandi. O'zbek milliy qadriyatlariga asoslangan ma'naviy tarbiya yoshlar orasida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashning samarali usuli ekanligi ko'rsatib berildi.

3. Ta'lim va madaniyat muassasalarining yoshlarni milliy mafkura asosida tarbiyalashdagi roli muhim ekanligi tasdiqlandi. Oliy ta'lim muassasalarida vatanparvarlik, tarix va madaniyatga oid fanlarni chuqurlashtirish orqali yoshlarning milliy qadriyatlari mustahkamlanishi mumkinligi asoslab berildi.

4. Axborot makonida mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitetni shakllantirish zarurligi aniqlangan. Internet va ijtimoiy tarmoqlardagi axborot xurujlari yoshlar ongiga bevosita ta'sir etayotganligi sababli, ularni mafkuraviy targ'ibotlardan himoya qilish tizimli yondashuvni talab qilishi ta'kidlandi.

5. Globallashtirish sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuvi zarurati asoslandi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning bir-birini to'ldirishi, lekin ular orasida muvozanat bo'lishi lozimligi ilmiy asoslangan.

6. Davlat siyosatida yoshlarni kosmopolitizmning salbiy ta'siridan himoya qilishga qaratilgan strategik chora-tadbirlar taklif qilindi. Xususan, yoshlarda milliy g'oya va mafkuraviy barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan dasturlarni kengaytirish tavsiya etildi.

Ushbu natijalar milliy o'zlikni saqlash, yoshlarni mafkuraviy tahdidlardan himoya qilish va ularni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga yo'naltirilgan davlat va jamiyat siyosatini takomillashtirishga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Yangi O'zbekiston sharoitida yoshlarni kosmopolitizm g'oyalarining salbiy ta'siridan himoya qilish muhim ijtimoiy-falsafiy masala hisoblanadi. Bugungi globallashtirish sharoitida yoshlar uchun ochiq axborot makonining kengayishi ularga dunyoqarash va bilim olish imkoniyatlarini yaratish bilan birga, milliy identifikatsiyaning zaiflashishi xavfini ham yuzaga keltirmoqda. Shu sababli, milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish jamiyat barqarorligi uchun ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot davomida kosmopolitizmning ijobiy va salbiy jihatlari tahlil qilindi. Ba'zi tadqiqotchilar kosmopolitizmni umuminsoniy qadriyatlar, inson huquqlari va madaniy xilma-xillikni qo'llab-quvvatlovchi yondashuv sifatida ta'rifladi, boshqalar uni milliy madaniyatlarning yo'qolishiga sabab bo'luvchi tahdid sifatida baholaydi. O'zbekistonda bu jarayonga nisbatan muvozanatli yondashuv talab etiladi: yoshlar global dunyo bilan integratsiyalashuvi lozim, biroq ular milliy o'zlik va an'anaviy qadriyatlarini unutmasliklari kerak.

Tadqiqotda aniqlangan muhim jihatlardan biri shuki, ta'lim va madaniyat muassasalari yoshlar orasida milliy ong va vatanparvarlik ruhini mustahkamlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ta'lim tizimida milliy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan fanlarni kengaytirish, tarix va milliy merosni targ'ib qilish muhim omil sifatida ko'rib chiqildi. Shuningdek, yoshlarning axborot makonida mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va ularni mafkuraviy xurujlardan himoya qilish zarurligi qayd etildi.

Bundan tashqari, globallashuv sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligini ta'minlash dolzarb masala sifatida qaralishi kerak. Kosmopolitizmning salbiy jihatlardan himoyalani uchun faqatgina taqiqlovchi yondashuv yetarli emas; aksincha, milliy madaniyatning jozibadorligini oshirish, zamonaviy texnologiyalar va kreativ yondashuvlar orqali yoshlar ongida vatanparvarlikni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shunday qilib, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekistonda yoshlarni kosmopolitizmning salbiy ta'siridan himoya qilish uchun kompleks yondashuv zarur. Davlat siyosati, ta'lim tizimi, madaniyat va axborot muhitini uyg'unlashtirgan holda yoshlarning milliy qadriyatlarga sadoqatini oshirish hamda ularning global dunyoda raqobatbardosh shaxs sifatida shakllanishini ta'minlash bugungi kunda eng dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

XULOSA

Yangi O'zbekiston sharoitida yoshlarni kosmopolitizm g'oyalarining salbiy ta'siridan himoya qilish masalasi zamonaviy ijtimoiy-falsafiy tadqiqotlarning dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, globallashuv jarayonlari yoshlar ongiga bevosita ta'sir ko'rsatib, milliy identifikatsiya, madaniy meros va an'anaviy qadriyatlarga nisbatan befarqlik shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu boisdan, milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirishning strategik yondashuvlarini ishlab chiqish muhim ahamiyat kasb etadi. Kosmopolitizmning ijtimoiy-falsafiy mohiyati va yoshlar ongiga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilindi. Uning globallashuv sharoitida umuminsoniy qadriyatlar bilan milliy o'zlik o'rtasidagi muvozanatga ta'siri baholandi. Milliy g'oya va mafkuraviy immunitetni mustahkamlash yoshlarning milliy identifikatsiyasini saqlab qolishda asosiy omil ekanligi aniqlandi. Buning uchun ta'lim tizimida vatanparvarlik, tarix va madaniyatga oid fanlarni rivojlantirish, yoshlar orasida milliy g'urur va o'zlikni anglash tuyg'usini shakllantirish zarurligi ta'kidlandi.

Axborot makonida mafkuraviy tahdidlarga qarshi immunitetni kuchaytirishning ahamiyati ilmiy jihatdan asoslandi. Yoshlarning ijtimoiy tarmoqlarda mafkuraviy xurujlarga uchrash ehtimoli yuqori ekanligi sababli, ularni tanqidiy fikrlashga o'rgatish va milliy axborot maydonini rivojlantirish muhim ekani qayd etildi. Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unlashuvi zarurati asoslandi. Kosmopolitizmning salbiy jihatlaridan himoyalani uchun taqiqlovchi yondashuv yetarli emasligi, aksincha, milliy madaniyatning jozibadorligini oshirish orqali yoshlarning ongida vatanparvarlik va milliy qadriyatlarga sadoqatni shakllantirish muhimligi aniqlandi.

Davlat siyosatida yoshlarni kosmopolitizmning salbiy ta'siridan himoya qilishga qaratilgan chora-tadbirlar taklif qilindi. Jumladan, ta'lim tizimini takomillashtirish, milliy tarbiya dasturlarini kengaytirish, yoshlar bilan ishlashda innovatsion texnologiyalardan foydalanish va madaniy merosni targ'ib qilish bo'yicha ilmiy asoslangan strategiyalar ishlab chiqish lozimligi ta'kidlandi.

Ushbu xulosalar shuni ko'rsatadiki, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida yoshlarning milliy ongini mustahkamlash va ularni kosmopolitizmning salbiy ta'siridan asrash bo'yicha tizimli va ilmiy asoslangan chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Bu esa milliy taraqqiyotning barqarorligini ta'minlash va yosh avlodni ma'naviy yetuk, vatanparvar shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Appiah, K. A. (2006). *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers*. New York: W.W. Norton & Company.
2. Beck, U. (2006). *The Cosmopolitan Vision*. Cambridge: Polity Press.
3. Castells, M. (1997). *The Power of Identity*. Oxford: Blackwell Publishers.
4. Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
5. Karimov, I. A. (1999). *O'zbekistonning o'z istiqloq va taraqqiyot yo'li*. Toshkent: O'zbekiston.
6. Mahmudov, M. (2018). *Yoshlar tarbiyasida mafkuraviy immunitetni shakllantirish*. Toshkent: Fan va texnologiya.
7. Mirziyoyev, Sh. M. (2020). *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. Toshkent: Ma'naviyat.
8. Nussbaum, M. (1996). *For Love of Country?* Boston: Beacon Press.
9. Smith, A. D. (2010). *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Cambridge: Polity Press.
10. Xudoyberganova, G. (2021). *Globalashuv sharoitida milliy o'zlikni saqlashning falsafiy asoslari*. Toshkent: Sharq.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi Farmoni. (2017).
12. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. (2023).